

УДК 378.091.2:001.895

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-15>

Ольга РАХИМОВА,

orcid.org/0000-0002-0183-9225

старший викладач кафедри германської філології та перекладознавства

Хмельницького національного університету

(Хмельницький, Україна) olgarakhimova65@gmail.com

ПРИНЦИПИ МОВНОГО КОУЧИНГУ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядається новий експериментальний спосіб навчання іноземних мов, що одержав назву «мовний коучинг» (в іншій термінології «лінгвокоучинг»); дається його визначення; розглядаються його відмінні риси; описуються основні принципи та умови його застосування у практиці викладання іноземних мов. Особливу увагу приділено застосуванню мовного коучингу на початковому етапі навчання.

Мовний коучинг визначено автором як прикладну методологію, що включає основи коучингу в контекст вивчення мови. Роль викладача полягає в тому, щоб підтримувати та розширювати можливості студента у процесі його / її самостійного навчання. Мовний коучинг зосереджується на результатах спілкування студентів і процесах навчання в їхньому професійному та особистому середовищі, замість того, щоб працювати із заздалегідь визначеними цілями заняття. Підхід до мовного коучингу вбудовує базову структуру мовного коучингу та його конкретні елементи в практику викладання іноземної мови. Мета кожного процесу мовного коучингу полягає в тому, щоб допомогти студенту у саморефлексії та критичній оцінці використання його / її мови, а також у визначенні та використанні інструментів для отримання необхідних результатів. Структура мовного коучингу базується на стратегіях, що використовують внутрішню мотивацію та розвиток обізнаності, де практика коучингу розвиває та вдосконалює навички навчання. Обидві сторони (коуч-викладач та студент) однаково розподіляють відповідальність за процес і його успіх, а студент бере на себе відповідальність за своє навчання та розвиток. У результаті студент навчиться контролювати своїм процесом вивчення мови та процесом спілкування цільової мови для загальних або робочих цілей.

Автором було підкреслено, що мовний коучинг як метод індивідуального навчання у формі інтерактивного спілкування – це досить продуктивний спосіб навчання іноземної мови, особливо на початковому етапі вивчення іноземних мов.

Ключові слова: *коучинг, мовний коучинг, ефективні стратегії навчання, партнерські відносини, методика викладання іноземних мов.*

Olga RAKHIMOVA,

orcid.org/0000-0002-0183-9225

Senior Lecturer at the Department of German Philology and Translation Studies

Khmelnitskyj National University

(Khmelnitskyi, Ukraine) olgarakhimova65@gmail.com

PRINCIPLES OF LANGUAGE COACHING IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

The article considers a new experimental method of foreign languages teaching, called “language coaching”; gives its definition; discusses its distinctive features; describes the basic principles and conditions of its application in the practice of foreign languages teaching. Particular attention is paid to the use of language coaching at the initial stage of languages learning.

Language coaching is defined by the author as an applied methodology that includes the basics of coaching in the context of language learning. The role of the lecturer is to support and expand the student’s opportunities for self-study. Language coaching focuses on students’ communication outcomes and learning processes in their professional and personal environment, rather than working with predetermined learning objectives. The approach to language coaching incorporates the basic structure of language coaching and specific elements into the practice of language teaching or learning. The purpose of each coaching process is to assist the student in self-reflection and critical evaluation of the use of his / her language, as well as in identifying and using tools to obtain the desired results. The structure of language coaching is based on strategies that use intrinsic motivation and awareness development, where coaching practice develops and improves learning skills. Both parties (lecturer and student) share responsibility for the process and its success, and the student takes responsibility for his or her own learning and development. As a result of the process, the students will learn to control their language learning process and the process of communicating the target language for general or work purposes.

The author emphasizes that language coaching, as a method of individual learning in the form of interactive communication, is a very productive way of learning a foreign language, especially at the highest stage of learning foreign languages.

Key words: *coaching, language coaching, effective learning strategies, partnerships, methods of teaching foreign languages.*

Постановка проблеми. Мовний коучинг – це новий підхід, який доповнює, але не відсуває на задній план і не замінює практики викладання мови. Це точно не єдиний метод вивчення мови. Проте він набуває популярності як процес, що доповнює сучасні практики викладання іноземних мов, і є причини, чому все більше мовних спеціалістів називають себе мовними тренерами. Існує ряд паралелей, які проходять поряд із тенденціями прикладної лінгвістики, в яких у центрі уваги перебуває більш персоналізований, менш орієнтований на викладача та більш цілісний, орієнтований на навчання підхід, який також враховує проблеми, з якими зіштовхуються студенти, які вивчають мову, а також нові можливості, які тепер доступні.

Багато фундаментальних практик викладання іноземних мов засновані на припущеннях, теоріях і практиках ХХ століття, а викладач є єдиним джерелом знань, моделлю та постачальником зворотного зв'язку тощо. Це не підходить студентам, які звикли самостійно приймати рішення та контролювати власне навчання у віковій групі 16+ і дорослим у корпоративному середовищі зокрема.

Маючи «потужну родину», мовний коучинг є нащадком кількох «батьків» у різних галузях коучингу: спорті, бізнесі та лайф-коучингу, подальші стосунки яких включають позитивну психологію та когнітивну науку. Дослідження у нейронауці, зокрема, набули важливості в останні кілька років у цій галузі.

Коучинг загалом ніколи не можна плутати та співставляти з психологією, консультуванням, терапією. Він не надає рішення сам по собі. Це насамперед керівництво та підтримка цілей студентів.

Мовний коучинг, на нашу думку – це процес, заснований на розмові, метою якої є відображення та створення оптимальних цілей для засвоєння мови або використання мови; структура заснована на стратегіях, що використовують внутрішню мотивацію та розвиток усвідомлення навчання, де обидві сторони (викладач та студенти) є рівноправними партнерами.

Мовний коучинг не є специфічним способом вирішення проблем засвоєння мови та її використання. Це загальний термін, що охоплює низку стилів мовного коучингу з використанням спільної структури та методології мовного коучингу. Не існує єдиного хорошого способу мовного коучингу – багато різних викладачів – практиків мовного коучингу розробляють власний робочий метод, створений роками роботи зі студентами, та впроваджують власні рекомендації, які вони

застосовують у цій галузі. Це схоже на те, що можна відчувати під час навчання мови.

Аналіз досліджень. Теоретичні та практичні аспекти мовного коучингу в процесі викладання іноземних мов є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема І. Богонос, І. Зимньої, О. Єфімової, О. Семеренської, Н. Щур та інших вчених.

Мета статті – вивчення «мовного коучингу» та особливостей його застосування у практиці викладання іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Якщо сам собою коучинг (від англ. coaching – тренування, консультування) – це спосіб розвитку, у якому фахівець, який називається коучем, підтримує і тренує клієнта у досягненні конкретної особистої чи професійної мети (Кларін, 2014), то мовний коучинг – це спосіб досягнення мети у вивченні іноземної мови за підтримки коуча-викладача (Кларін, 2014).

На Заході парадигма коучингу як особливого стилю навчального взаємодії народилася не раптом, а розвинулася на основі рефлексії передових підходів у галузі наставництва, бізнес-консультування, психологічного консультування та навіть психотерапії (Ленська, 2016). Ця технологія допомагала людям розвиватися, освоювати нові навички і досягати більших успіхів. Особисті та корпоративні цілі ставали більш усвідомленими та узгодженими. Тепер цей недешевий, але дуже ефективний спосіб досягнення конкретних результатів у житті та бізнесі завойовує визнання й в Україні.

Деякі автори виділяють такі препозиції коучингу [3]:

- кожна особа має величезний внутрішній потенціал для саморозвитку;
- особа здатна змінюватися лише у випадках, коли сама хоче цього і готова до цього;
- наші переконання, які стосуються власних можливостей, безпосередньо пов'язані з нашими досягненнями;
- те, як ми визначаємо успіх, має прямий вплив на наші досягнення;
- ми обмежуємо наш потенціал рамками наших переконань (наприклад, вважаючи, що певні речі неможливі через зовнішні або ситуаційні бар'єри);
- людина навчається лише тоді, коли по-справжньому залучена до процесу;
- ми можемо навчатися за допомогою всього, що ми робимо, але навчання відбувається лише тоді, коли ми мислимо та будуємо плани на майбутнє;
- для того, щоб допомагати іншим, ми повинні безперервно прогресувати самі.

Слід зазначити, що про яку б школу мовного коучингу не йшлося, завжди є щось спільне, яке визначає, що являє собою коучинг, а саме: процес роботи за умови мовного коучингу – це [4]:

- «процес партнерської взаємодії (супроводу), спрямований на досягнення результату, мети»;
- «поступовий процес зі збільшення усвідомлення та здібностей особистості»;
- «процес взаємодії, який звертає увагу особистості на області її розвитку та прояснює їх»;
- «система принципів та технік, спрямована на те, щоб розширити свої можливості та отримати в житті якнайбільше того, чого хочеться»;
- «процес залучення людини до управління самою собою»;
- «процес отримання задоволення від своєї діяльності».

Природньо, що за такого підходу ціль міцніше утримується, істотно підвищується ймовірність її досягнення та суб'єкт готовий відстоювати свої позиції. Мовний коучинг як методика розкриття потенціалу людини став доступним і підтвердив свою ефективність уже й в Україні. Нам видається перспективним опрацювання професійних взаємин між спеціалістом із навчання іноземних мов у ЗВО (коучем – викладачем іноземної мови) та студентами, які перебувають у підтримці та супроводі до досягнення ними необхідного результату у вивченні іноземної мови відповідно до вимог останнього.

У контексті цього важливою видається думка про те, що мовний коучинг – це вид індивідуальної підтримки студентів, які ставлять своїм завданням професійне та особистісне зростання, підвищення персональної ефективності. Тому мовний коучинг спрямований на допомогу в досягненні навчальних цілей і вирішенні освітніх проблем у процесі вивчення іноземних мов.

Основною відмінністю мовного коучингу від традиційних форм навчання є зосередження на внутрішньому потенціалі студентів-клієнтів. Цей підхід передбачає партнерські відносини між викладачем та студентами, на відміну від традиційного процесу навчання, що передбачає певну ієрархію відносин.

Оскільки в процесі коучингу відбувається пошук внутрішнього ресурсу для досягнення поставленого завдання, то використовується особистісно-орієнтований метод, який передбачає використання відкритих питань (що? як? навіщо?). Викладач-коуч не каже студентам, що робити, але, ставлячи евристичні питання, дозволяє студентам самим дійти необхідності виконання навчальних завдань. Крім того, такий індивідуальний підхід

націлений на виявлення вже наявних робочих стратегій студентів щодо досягнення поставленої мети. Наприклад, студенти могли вже використовувати техніку запам'ятовування нових слів за допомогою карток для вивчення іншої мови раніше. Якщо техніка привела до результату раніше, ніж заплановано, доцільно скористатися нею знову (Кларін, 2014).

На відміну від традиційних методик навчання, в рамках яких у викладача існує заздалегідь складений план заняття і викладач змушений «відсікати» все зайве, щоб заняття відповідало плану, таким чином обмежуючи творчі здібності студентів планом заняття, структура сесії мовного коуча досить гнучка, зумовлена вже наявним досвідом студентів. За вказаного підходу також враховуються індивідуальні здібності студентів, іноді навіть уникаються завдання, які викликають в студентів неприємні емоції та замінюються іншими, приємнішими для студентів. Таким чином, суворо фіксованою залишається лише кінцева мета, а способи її досягнення можуть істотно змінюватись. Важливим є також дотримання балансу між чотирма мовними компетенціями: двома пасивними – розумінням письмової мови та мови на слух та двома активними – говорінням та письмом.

Отже, мовним коучингом називатимемо:

- системний супровід студентів, спрямований на ефективне досягнення значущих йому цілей у вивірені терміни, у результаті у суб'єкта виробляється гнучкість та адаптивність до змін, здатність швидко та ефективно реагувати у критичних ситуаціях;
- партнерську комунікативну співпрацю, яка допомагає домагатися значних результатів у різних сферах життєдіяльності;
- безперервний процес розвитку, вдосконалення, розкриття потенціалу особи для досягнення максимального результату;
- систему взаємодії з коучем, із самим собою, з довколишнім світом;
- технологію, що дозволяє переміститися із зони проблеми до зони ефективного рішення;
- засіб сприяння, допомоги особистості в пошуку її власних рішень у будь-якій складній для неї ситуації;
- модель взаємодії суб'єктів, завдяки якій коуч-викладач підвищує рівень мотивації та відповідальності як у себе, так і у студентів: «навчається сам і вчить інших»;
- особливе ставлення до студентів, згідно з яким останні самі досягають своєї мети, самі вирішують проблеми, реалізуючи власні здібності та можливості;

– вид індивідуальної підтримки особистості, що ставить за своє завдання професійне та особистісне зростання, підвищення персональної ефективності.

Таким чином, у нашому розумінні мовний коучинг – це феномен освітнього процесу, побудованого на мотивованій взаємодії, в якій викладач створює спеціальні умови, спрямовані на розкриття особистісного потенціалу студентів, досягнення ними значущих їм цілей в оптимальні терміни з конкретної предметної галузі знання.

У процесі мовного коучинга доцільно надавати студентам якнайбільше інформації про методи, які використовує викладач. Це сприяє формуванню партнерських відносин із боку студентів.

Для підтвердження важливості дотримання балансу між чотирма видами мовних компетенцій, а також для ефективного аналізу рівня володіння цими компетенціями можна використати, наприклад, інструмент «колесо», згідно з яким коло ділиться на чотири рівні частини, кожна з яких символізує ту чи іншу мовну компетенцію. Потім на осях розподілу кола робляться позначки, що імітують десятибальну шкалу виміру. Студентам пропонується проставити оцінку своєму рівню володіння тією чи іншою компетенцією. Після з'єднання відрізків виходить фігура, а потім відбувається оцінка, якою мірою вона схожа на коло і як добре «таке колесо їхатиме». Потім пропонується виділити компетенції, що найбільш «просіли», і працювати над ними, щоб підвищити рівень мови загалом. Студентам пропонується скласти список п'яти простих дій, які дадуть змогу досягти швидкого результату, і призначається час, протягом якого студент виконуватиме вказані дії [3].

Такий простий і наочний метод вигадав коуч, тренер із саморозвитку Пол Дж. Майер для визначення життєвого балансу та виявлення пріоритетів (Нечаєва, 2017). Цей інструмент широко використовується в коучингу, але і в мовному коучингу він також може бути корисним.

Важливо зазначити, що більшість методів і форм навчання в мовному коучингу зумовлена конкретною метою студентів. Справа в тому, що почуття розчарування від вивчення іноземної мови пов'язане, як правило, з неправильно поставленою метою. Найбільш поширена мета «вивчити іноземну мову» дуже абстрактна, неконкретна, і тому її важко виміряти і помітити прогрес, у результаті студент стрімко втрачає мотивацію. Виміряти лише конкретні мовні компетенції: говоріння, письмо, читання, аудіювання. Найпродуктивнішим буде виявлення на ранньому етапі,

яка з чотирьох компетенцій є по-справжньому необхідною для студентів, розвиток якої компетенції принесе їм максимальне почуття задоволення від витрачених зусиль. Відсутність критерію оцінки та неправильно поставлена мета можуть призвести до того, що студенти багато працюватимуть над граматикою і виконуватимуть письмові вправи, а коли спробують заговорити іноземною мовою, то нічого не зможуть сказати, оскільки вони не відтреноували цю компетенцію. Це може призвести до почуття розчарування та, як наслідок, втрати інтересу до вивчення мови. Тому на початковому етапі коуч-викладач за допомогою відкритих питань з'ясовує мету студентів та письмово її фіксує.

Для встановлення мети найкраще використовувати техніку SMARTER (від англ. smart/smarter – розумний/розумніший). Уперше в 1965 р. цей термін використав у своїй роботі Пол Дж. Майер (Нечаєва, 2017). Сьогодні важко уявити ефективніший інструмент для постановки мети. SMARTER – це мнемонічна аббревіатура, яка розшифровується таким чином:

S (від англ. specific – особлива, конкретна) – спочатку важливо найбільш конкретно сформулювати мету (наприклад, вивчити 20 нових слів до наступного заняття).

M (від англ. measurable – вимірна) – зрозуміти, у чому саме ця мета буде вимірюватися, які ступені її досягнення. Це дає змогу більш диференційовано оцінити результат. Наприклад, була мета вивчити 20 слів напам'ять до наступного уроку, відповідно, якщо буде вивчено лише 19 слів, можна буде порахувати відсоток виконання, а не вважати мету не досягнутою.

A (від англ. attainable – досяжна) – принципово важливо, щоб мета в очах студентів виглядала досяжною, при цьому вона повинна бути також складнішою, ніж усі попередні цілі. Наприклад, якщо студенти завжди вчили напам'ять до наступного уроку по 15 нових слів, збільшення кількості слів до 20 – цілком досягне завдання.

R (від англ. relevant – доречна) – необхідно перевірити, чи справді виконання якогось конкретного завдання приведе до бажаної мети. Наприклад, якщо студенти поставили основну мету тренувати навички усного мовлення німецькою мовою, то завдання написати доповідь німецькою мовою, безумовно, наблизить його до досягнення мети, проте більш адекватним щодо поставленої мети буде прохання переказати текст.

T (від англ. time-bound – обмежена в часі) – необхідно точно визначити та зафіксувати тимчасовий відрізок, за який буде досягнуто певної

мети. В умовах навчання у ЗВО України логічно співвіднести цю дату з іспитом або заліком, а також проміжним тестуванням.

Е (від англ. *evaluated* – оцінювана) – важливо регулярно оцінювати свої цілі. Зрештою, жодна мета не є константою, важлива гнучкість і регулярність оцінки їхньої адекватності.

Р (від англ. *reviewed* – переглядана) – важливо змінювати цілі чи завдання, а також стратегії для їх досягнення. Наприклад, якщо через якийсь час стало зрозуміло, що мета досягнення певного рівня в усній мовній компетенції за півроку недосяжна, потрібно зробити переоцінку як тренувальних стратегій, так і самої мети, наскільки вона в принципі досяжна.

Підхід «мовного коучингу» передбачає комплексний збалансований підхід до життєдіяльності студентів, тому необхідно спочатку обговорити кінцеву дату та домовитися про рівень інтенсивності занять та обсяг домашніх завдань. Важливо, щоб самі студенти розуміли, що чим більше зусиль вони вкладають, тим помітніший прогрес.

Після того, як мета конкретизована та описана за моделлю SMARTER, а також після того, як

проведена частина занять, які дадуть можливість провести повторну оцінку мети, можна скористатися методикою досягнення цілі GROW (від англ. *grow* – рости). Ця методика, натепер поширена серед тренерів та коучів, уперше була розроблена у Великій Британії у 1980 році (Нечаєва, 2017). GROW – це також мнемонічна аббревіатура, яка розшифровується так:

G (від англ. *goal* – ціль) – визначення мети (див. вище методику визначення мети за SMARTER).

R (від англ. *reality* – реальність) – виявлення тих умов, у яких студенти знаходяться зараз, як далеко вони від поставленої мети.

O (від англ. *obstacles* – перешкоди) – опис перешкод, що заважають досягненню мети.

W (від англ. *way forward* – подальші кроки, план дій) – розробка плану дій для боротьби з перешкодами.

Висновки. Отже, насамкінець слід зазначити, що мовний коучинг як метод індивідуального навчання коучем-викладачем у формі інтерактивного спілкування – це досить продуктивний спосіб навчання іноземної мови, особливо на початковому етапі вивчення іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ленская Е. А., Брун И. В. Готовы ли директора российских школ к работе в трансформационном режиме. *Вопросы образования*. 2016. № 2. С. 62–100.
2. Кларин М. В. Инновационное образование: уроки «несистемных» образовательных практик. *Образовательные технологии*. 2014. № 1. С. 19–29.
3. Коучинг в образовании. *Worldtutors.ru*. URL: <http://worldtutors.ru/kouching-v-obrazovanii>
4. Коучинговый подход в обучении старшекласников как технология реализации современного образования. *Coachingineducation.ru*. URL: <http://coachingineducation.ru/kouchingovyj-podxod-v-obuchenii-starsheklassnikov/>
5. Нечаева О. А. Коучинг в управлении образованием. *Молодой ученый*. 2017. № 17(151). С. 273–276.
6. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности / Пер. с англ. Москва : Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. 168 с.

REFERENCES

1. Lenskaya E. A., Brun I. V. Gotovy li direktora rossiyskikh shkol k rabote v transformatsionnom rezhime. [Are principals of Russian schools ready to work due to transformational mode?] *Questions of education*. 2016. № 2. pp. 62–100. [in Russian]
2. Klarin M. V. Innovatsionnoe obrazovanie: uroki «nesistemnykh» obrazovatelnykh praktik [Innovative education: lessons based on non-systemic educational practices] *Educational technologies*. 2014. № 1. pp. 19–29 [in Russian]
3. Kouching v obrazovanii [Couching within the education] *worldtutors.ru: veb-sayt*. URL: <http://worldtutors.ru/kouching-v-obrazovanii>
4. Kouchingovyiy podhod v obuchenii starsheklassnikov kak tehnologiya realizatsii sovremennogo obrazovaniya. [Coaching approach in teaching high school students as a technology for the implementation of modern education] *coachingineducation.ru: veb-sayt*. URL: <http://coachingineducation.ru/kouchingovyj-podxod-v-obuchenii-starsheklassnikov/>
5. Nechaeva O. A. Kouching v upravlenii obrazovaniem. [Coaching in education management] *Young Scientist*. 2017. № 17(151). pp. 273–276.
6. Uitmor Dzh. Kouching vyisokoy effektivnosti [High performance coaching] / Per. s angl. Moscow: Mezhdunarodnaya akademiya korporativnogo upravleniya i biznesa, 2005. 168 p. [in Russian]